

N:o 64.

Ank. till Riksd. kansli den 26 april 1895, kl. 5 e. m.

Utlåtande, i anledning af gjorda framställningar om bidrag till bestridande af kostnaderna för en allmän konst- och industriutställning i Stockholm år 1897.

(2:dra U. A.)

Uti en den 22 nästlidne mars till Riksdagen aflåten proposition (n:o 40) har Kongl. Maj:t, under återopande af propositionen bilagdt utdrag af statsrådsprotokollet öfver civilärenden för samma dag, föreslagit Riksdagen att, såsom bidrag till bestridande af kostnaderna för en allmän konst- och industriutställning i Stockholm år 1897, på extra stat för år 1896 anvisa och ställa till Kongl. Maj:ts förfogande ett belopp af 300,000 kronor.

Till återopade statsrådsprotokollet har föredragande departementschefen anført, hurusom, sedan den svenska industrien och handslöjden lemnats tillfälle att på en allmän skandinavisk utställning i Stockholm år 1866 framtråda till offentlig täflan, någon allmän industriutställning icke egt rum i Sverige. Under den tid, hvilken sedan dess förflutit, hade dock upprepade gånger ansökningar till Kongl. Maj:t inkommit från industriens målsmän angående anordnande af en dylik utställning i hufvudstaden. Den första framställningen i ämnet hade gjorts i november 1880 af dåvarande öfverståthållaren friherre G. af Ugglas jemte åtskillige framstående industriidkare och andra för den svenska slöjdens utveckling och förkofran nitälskande personer, hvilka dervid framhållit, att den inhemska

industrien sedan 1866 gjort betydande framsteg. Tillverkningsvärdet vid rikets fabriker och industriella anläggningar hade högst betydligt stegrats, hvarjemte flera nya industrigrenar tillkommit, hvilka vid 1866 års utställning icke förefunnits. Vid den skandinaviska utställningen i Köpenhamn år 1872 samt de internationella utställningarna i Wien 1873, i Filadelfia år 1876 och i Paris 1878 hade visserligen svenska industriidkare deltagit, men vid sistnämnda tre utställningar hade det företrädesvis varit den egentliga storslöjden, som uppträdt i täflan på världsmarknaden, och endast vid utställningen i Köpenhamn hade vårt lands industri i någon större omfattning haft tillfälle att framvisa prof på sin arbetsskicklighet. Under åberopande häraf och på i öfrigt anförda skäl hade sökandena hemställt om anordnande af en allmän skandinavisk industriutställning i Stockholm år 1882.

I de yttranden, som med anledning af denna framställning afgifvits af hushållningssällskapen i de flesta af rikets län, Stockholms fabriksförenings fullmäktige samt fabriks- och handtverks-, handels- och industriföreningar i en mängd af rikets städer äfvensom fullmäktige i jernkontoret, styrelsen för svenska slöjdföreningen samt åtskilliga enskilde industriidkare, hade den föreslagna utställningens stora betydelse för industriens utveckling allmänt erkänts, ehuru man då funnit tiden för densamma böra ett eller annat år uppskjutas.

Då sedermera år 1881 en förnyad framställning gjorts i ämnet, hade Kongl. Maj:t anförtrött frågans utredning åt en komité. I sitt den 1 december 1882 afgifna yttrande hade denna komité förordat en utställning i hufvudstaden och ansett att en sådan skulle komma att taga en omfattning, vida öfverstigande den 1866 års utställning uppnådde.

Vid detta ärendes föredragning inför Kongl. Maj:t den 12 januari 1885 hade dåvarande departementschefen förklarar sig anse, att det skulle lända till den inhemska industriens förkofran och följaktligen vara till gagn för hela landet, om en allmän skandinavisk industriutställning kunde bringas till stånd i rikets hufvudstad. I följd häraf hade till samma års Riksdag aflåtits proposition om anslag till anordnande af en allmän skandinavisk industriutställning i Stockholm under år 1886, men denna proposition hade icke vunnit vunnit Riksdagens bifall.

Efter några års förlopp hade frågan om utställningen åter upptagits, då till Kongl. Maj:t den 19 februari 1890 ingifvits en framställning i ämnet af särskilda för ändamålet utsedde komiterade, hvilka deri anført, hurusom för utvecklingen och höjandet af ett lands industri och konstslöjd anordnandet af utställningar i nyare tider blifvit en med hvarje år alltmer anlitaad utväg, äfvensom att erfarenheten gifvit vid handen, att intresset för deltagandet i utställningar vore i starkt stigande. Då vid den första verlds-

utställningen i London år 1851 utställarnes antal uppgått till icke fullt 14,000 och de besökandes till något öfver 6 millioner mot 29,000 utställare och 5 millioner besökande vid den första verdensutställningen i Paris år 1855, hade Wienerexpositionen år 1873 räknat 42,000 utställare och 10 millioner besökande, Pariserutställningen 1878 50,000 utställare och 12½ millioner besökande samt Pariserutställningen 1889 omkring 80,000 utställare och 25½ millioner besökande. Samma erfarenhet kunde hemtas från vårt grannland Danmark. Vid 1872 års skandinaviska utställning i Köpenhamn hade nemligen i inträdesafgifter influtit endast 201,000 kronor, under det att 1888 års utställning derstädes visat en slutsumma af 1,470,000 kronor, abonnementsafgifterna inräknade.

På grund häraf och i öfrigt anförda skäl förmenade komiterade det icke vara förhastadt att antaga, att en skandinavisk industriutställning i Stockholm skulle kunna räkna på ett betydande antal besökande, hvartill komme den dragningskraft, vår hufvudstad egde i sitt natursköna läge, och den omständigheten att en ny generation hunnit växa upp, sedan den sista skandinaviska utställningen här hållits. Då äfven våra grannar inbjödes att deltaga i utställningen, skulle intresset för densamma blifva så mycket lifvigare genom de flerfaldiga tillfällen, den erbjöde att af hvarandra inhemta lärdomar, och den sporre, som all täflan innebure. Sannolikheten härför ökades, när i betraktande toges det storartade uppsving, som sedan dess egt rum hos oss inom flere industrigrenar, af hvilka några aldrig satts i tillfälle att vid en allmän täflan uppvisa sina tillverkningar. Komiterade anhölle derfor, att Kongl. Maj:t täcktes taga i öfvervägande, huruvida icke anordnandet af en allmän skandinavisk industri- och konstutställning i Stockholm borde ega rum.

Till följd af härå erhållen remiss hade kommerskollegium till Kongl. Maj:t inkommit med utlåtande af den 20 september 1890 samt från vederbörande i ämnet infordrade yttranden, deri styrelsen för svenska slöjdföreningen, samtliga fabriks- och handtverks-, handels- och industriföreningar eller deras styrelser eller fullmäktige jemte flertalet af enskilde industriidkare, som sig yttrat i frågan, uttalat sig för anordnandet af en allmän skandinavisk industri- och konstutställning i Stockholm.

Fullmäktige i jernkontoret hade i sitt yttrande anført, att de icke egde någon särskild anledning att å brukssocietetens vägnar påyrka, att för befordrande af den svenska jernhandteringens allmänna intresse en utställning i hufvudstaden måtte ega rum, men att de icke betvivlade, att, derest, uppå framställning och tillstyrkande af målsmän för andra landets näringar, det skulle finnas lända till dessa näringars utveckling och förkofran att den ifrågasatta utställningen anordnades och densamma komme

till stånd, många jernhandteringens idkare skulle omfatta tillfället att genom framvisande af prof på hvad äfven denna handtering förmådde åstadkomma i utställningen deltaga.

För egen del hade kommerskollegium anført, bland annat, att frågan om åvägabringande af en allmän skandinavisk industri- och konstutställning syntes, att döma af de till kollegium i ärendet inkomna yttranden, inom landet omfattas med intresse. I flera yttranden uttalades uttryckligen den åsigt, att allmänna utställningar vore till nytta för industrien och särskildt att den ifrågasatta utställningen skulle befordra utvecklingen af vårt lands industriella verksamhet. Den omständigheten, att, på sätt sökandena framhållit, industriutställningar i utlandet alltjemt återkomme med oupphörligt stigande antal utställare, bure ock vittnesbörd derom, att desamma befrämjade industriens verkliga fördelar. Det syntes jemväl ligga i sakens natur, att en utställning, särdeles i fall den stode öppen jemväl för andra länders industrier, genom den täflan, den framkallade, samt genom det tillfälle, den beredde vederbörande ej mindre att få sina tillverkningar kända och till följd deraf för dem vinna ökad afsättning än äfven att göra lärerika iakttagelser i afseende å de förändringar och förbättringar, som hos olika idkare af samma slöjd eller yrke åstadkommits, borde i icke oväsentlig mån bidraga till att höja industrien. Sin största betydelse egde emellertid en industriutställning, oafsedt om den hade en mer eller mindre internationel karakter, otvifvelaktigt för det lands industri, der den egde rum. Denna industri finge nemligen dervid tillfälle att i en samlad bild visa hvad den kunde åstadkomma och syntes i främsta rummet röna en lifgifvande och fruktbringande inverkan af företaget. Särskildt vore detta beaktansvärdt i fråga om den så kallade mindre industrien eller handtverksindustrien inom landet, hvilken industris idkare, i motsats till hvad förhållandet kunde vara med storslöjdens utöfvare, i allmänhet hade att söka sina hufvudsakligaste afnämare inom hemlandet och för hvilka industriidkare till följd häraf ett deltagande i utställningar i främmande land väl ofta skulle medföra kostnad utan motsvarande nytta, helst de äfven gemenligen saknade medel att sjelfva besöka sådana utställningar och der inhemta hvad för dem kunde vara lærerikt.

Med den uppfattning, kollegium sålunda hyste om allmänna utställningars nytta för industrien och då här i landet någon allmän industriutställning icke egt rum sedan år 1866 samt, enligt hvad näringsstatistiken gäfvade vid handen, vårt lands industri sedan sistnämnda år vunnit en betydande utveckling, ansåge kollegium det vara synnerligen önskt

värdt, att en allmän industriutställning komme till stånd här i Stockholm, till deltagande i hvilken äfven de öfriga nordiska länderna inbjödes.

Med anledning af den blifvande verldsutställningen i Chicago år 1893 hade derefter frågan om en utställning i Stockholm fått hvila; men den 6 februari 1894 hade å nyo till Kongl. Maj:t ingifvits åtskilliga skrifter, deruti fabriks-, handtverks- och andra föreningar äfvensom enskilde industriidkare, konstnärer med flere från olika delar af landet och till ett sammanlagdt antal af 2,704, under åberopande af hvad i ofvan omförmälda framställning af år 1890 blifvit anfördt, anhållit, att Kongl. Maj:t täcktes vidtaga de åtgärder, som ansåges erforderliga i ändamål att en industri- och konstutställning i Stockholm, för deltagande i hvilken tillfälle kunde beredas jemväl de närmaste grannländerna, måtte varda anordnad under år 1897.

Till följd af härå erhållen remiss hade kommerskollegium afgifvit utlåtande af den 30 mars 1894 och deri anfördt, att kollegium funne sig ega all anledning att vidhålla sin i ofvan åberopade utlåtande af den 20 september 1890 uttalade åsigt om önskvärldheten af anordnandet i Stockholm af en industri- och konstutställning för de nordiska länderna, helst, enligt hvad nu föreliggande framställningar i ämnet gåfve vid handen, intresset inom landet för en dylik utställning måste anses hafva icke oväsentligen ökats. Hvad särskildt beträffade det senast föreslagna året för utställningens hållande, eller år 1897, hade kollegium icke något deremot att erinra. Dock hölle kollegium före, att, derest utställningen skulle kunna bringas till verkställighet sistberörda år, det vore i främsta rummet angeläget att frågan om de åtgärder, som härför kunde finnas erforderliga, blefve så snart som möjligt utredd. På grund af hvad sålunda blifvit anfördt, funne kollegium sig böra tillstyrka, att Kongl. Maj:t behagade tillsätta en komité för utredande af frågan om de åtgärder, som kunde finnas erforderliga för tillvägabringande i Stockholm år 1897 af en industri- och konstutställning för de nordiska länderna.

Vid föredragning häraf den 27 april 1894 hade Kongl. Maj:t förordnat en komité med uppdrag att utreda frågan om de åtgärder, som kunde finnas erforderliga för tillvägabringande under år 1897 af en allmän konst- och industriutställning i Stockholm, i hvilken tillfälle borde beredas jemväl de närmaste grannländerna att deltaga.

Till denna komité hade genom särskilda remisser öfverlemnats ej mindre ofvan omförmälda i ämnet gjorda framställningar jemte i anledning deraf afgifna yttranden och utlåtanden än äfven särskilda till Kongl. Maj:t ingifna framställningar i ämnet af dels svenska teknologföreningen, dels ock Th. Wawrinsky och Chr. Meyer, i uppgifven egenskap af chefer

för den permanenta konst- och industriutställning, som öppnats i f. d. cirkusbyggnaden vid Karlavägen.

Efter fullgjordt arbete hade komitén med skrifvelse af den 6 december 1894 till Kongl. Maj:t öfverlemnadt sitt betänkande i ämnet, i hvilket komitén anfört, bland annat, följande:

Till en början ansåge komitén det vara af vigt att söka besvara den frågan, hvilka sympatier ett så stort företag som en allmän utställning, sådan som den ifrågavarande, hade att påräkna i landet. Kunde ojäfaktiga bevis framdragas för att en allmän konst- och industriutställning i Stockholm icke blott hade den allmänna meningen för sig, utan särskildt att den inom de verksamhetsområden, för hvilka utställningen närmast skulle blifva ett uttryck, framstälde sig snart sagdt som ett oafvisligt behof, då låge redan i dessa omständigheter en anvisning, huru utställningen i stort sedt borde göras. Den borde under sådana förhållanden blifva ett nationalföretag och kräfde som sådant uppoffringar såväl från statens och kommunens som från den enskilde utställarens sida. Lyckligtvis hade för besvarandet af denna fråga ett rikhaltigt material förelegat. Det vore bekant, att den svenska konsten och industrien ej sedan år 1866 lemnats tillfälle att i hufvudstaden framträda till offentlig täflan på en allmän utställning. Under de närmare trettio år, som sedan dess förflutit, hade i de stora kulturländerna den ena allmänna utställningen hållits efter den andra, och fördelarne af desamma för de respektive länderna vore allmänt erkända. Vårt land hade icke stått främmande för dessa företag, utan deltagit i ett flertal af de mera betydande. Utan att vilja underskatta betydelsen häraf kunde den dock af helt naturliga skäl ej likställas med de fördelar för den svenska industrien, som skulle blifva förenade med en utställning i Sveriges hufvudstad. Utomlands kunde endast ett fåtal af de våra ingå i täflan, liksom endast en ytterst ringa procent af den svenska allmänheten, som dock vore den svenska industridkarens förnämsta kund, haft tillfälle att besöka dessa utställningar och derigenom erhålla kännedom om hvad inom landet kunde åstadkommas. Detta vore så mycket ofördelaktigare, som särskildt vår industri under de senaste trettio åren undergått en storartad utveckling icke blott på så sätt, att äldre industrigrenar allt mera bearbetats och fullkomnats, utan äfven att helt nya sådana tillkommit såväl inom fabriksindustrien som inom handtverket och konstslöjden.

Utom det menliga inflytande, denna obekantskap utöfvade på den svenska varutillverkningen, bidroge den äfven att underhålla och nära den benägenhet för hvad utländskt är, som sedan gammalt ansetts vara ett utmärkande drag för svensken, och detta så mycket mera, som han

i allmänhet stode långt efter utländingen i förmåga att hålla fram sina tillverkningar, att sprida kännedom om dem och dermed underlätta deras afsättning. Ensamt häri låge ett skäl att komma den svenska industrien till hjälp; och då utställningar visat sig hafva en stark dragningskraft såväl på tillverkaren som på den köpande allmänheten, kunde denna hjälp icke lemnas på bättre sätt än genom att anordna en sådan. Detta medel hade på de senare åren ofta användts i fråga om landets hufvudnärning, åkerbruket. Der hade man alltmera blifvit ense om fördelarne af utställningar, och dessa återkommo också med en viss regelbundenhet till fromma för landtbrukets olika underafdelningar, såsom boskapsskötseln, mejerihandteringen, redskapen, utsädet och det till landtbruket hörande maskinväsendet med mera. Det torde numera ej falla någon in att bestrida den genomgripande inverkan, dessa företag haft på höjandet af hela vår modernärning.

En särskild betydelse skulle en allmän utställning tvifvelsutan få för den svenska konstslöjden, som likaledes sedan år 1866 gjort betydande framsteg såväl ur arbetsskicklighetens som ur mönstersynpunkt. Men ännu arbetade den dock i mycket utan att hafva fullt klart för sig medlen och målet, hvilket till stor del berodde deraf, att tillfälle ej beredts densamma att i samlad bild uppvisa sina resultat. Särskildt vore dessa af vigt att lära känna för bedömandet af den svenska slöjdundervisningens ståndpunkt. Vi egde en högre konstindustriell läroanstalt med höga inträdesfordringar, afton- och söndagsskolor, slöjdskolor m. m. i alla delar af landet, hvilka årligen besöktes af tusentals personer, som sedermera inträdde i yrkena eller verkade som lärare eller mönsterritare i industriens tjänst. På detta undervisningsväsen, hvars egentliga betydelse först kunde räknas från tiden efter 1866 års skandinaviska utställning, nedlade såväl svenska staten som kommunerna årligen stora summor, som med hvarje år växte. Denna undervisning hade också blifvit en af de viktigaste faktorerna särskildt i vår konstindustriella uppfostran, och på densammas art och väsende berodde i hufvudsak den svenska konstslöjdens framtid. Det vore därför af mycket intresse att erhålla en öfverblick af arbetet på detta område. En sådan öfverblick vunnes bättre, snabbare och kraftigare genom en allmän utställning än genom blott statistiska beräkningar, och ur den synpunkten syntes anordnandet af en sådan utställning äfven för statsmagten vara ett önskningsmål såsom ett medel att kontrollera denna undervisningsinnehörd.

Komitén hade vidare erinrat om de särskilda framställningar, som blifvit i ämnet gjorda, och de deröfver afgifna yttranden, samt ansåge

dessa yttranden innehålla landets opinion i utställningsfrågan, en opinion, som vore så mycket mera beaktansvärd, som den till huvudsaklig del utgått från just sådana håll, der man vore mest förtrogen med vår industris livsvilkor.

Vid fullgörande af sitt uppdrag hade komitén ansett, att till deltagande i den ifrågasatta utställningen borde inbjudas ej blott Norge och Danmark, utan äfven Finland, såsom fallet varit år 1866; hvarjemte komitén ifrågasatt, att äfven den kontinentala konsten borde blifva till någon del representerad på utställningen genom ett begränsadt antal franska, engelska och tyska konstnärer.

Beträffande platsen för utställningen och det utrymme, den kunde beräknas komma att upptaga, hade komitén framhållit, att det vid valet af plats för en utställning sådan som den ifrågavarande vore i första rummet af vigt att tillse, att utställningen förlades på eller åtminstone i närheten af sådana trakter, dit erfarenheten visat att den stora allmänheten företrädesvis stälde sina steg under den årstid, utställningen vore afsedd att ega rum. En sådan trakt hade redan i sin egenskap af att under vanliga förhållanden vara en omtyckt uppehållsort för en stor stads befolkning de största betingelser för att också vara en lämplig utställningsplats. Dels måste den ur lägets och omgifningarnas synpunkt ega något lockande, dels också ur kommunikationernas, så att den vore eller kunde göras lätt tillgänglig för en större människomassa. Vore dessa förutsättningar rigtiga, så blefve det i en stad sådan som Stockholm icke svårt att afgöra, att en allmän utställning helst borde förläggas på eller i närheten af kongl. Djurgården. Med förbigående af alla de olika förslag, som sett dagen rörande utställningens förläggande än på Södermalm och Kungsholmen, än på öfre Norrmalm samt vestra och norra Östermalm, inskränkte sig därför komitén till de förslag, som ginge i den af komitén angifna riktningen.

I sådant afseende hade föreslagits dels Karlaplanen på Östermalm och visst område deromkring, dels Djurgårdsstaden, dels Friesens park på Djurgården, dels ock Lejonslätten med närliggande områden derstädes. Komitén hade, enär vid anordnandet af ett så omfattande och kostsamt företag, som en allmän utställning vore, man måste i första rummet se till att freqvensen blefve den största möjliga, på det att utställningen måtte göra det största möjliga gagn, samt då det icke varit möjligt att för ändamålet disponera Djurgårdsstaden, ansett, att Lejonslätten egde betydliga företräden framför såväl Karlaplanen som Friesens park och på samma gång uppfylde äfven högt ställda fordringar både ur naturskönhetens och ur kommunikationernas synpunkt.

Komitén hade uppgjort särskilda förslag för utställningens anordnande vid hvart och ett af nyssnämnda tre ställen; och skulle utställningen upptaga i areal vid

<i>Karlaplanen</i>	178,000	kvadratmeter,
<i>Friesens park</i>	175,000	»
<i>Lejonslätten</i>	128,000	»

Kostnaderna för utställningen vore enligt de af komitén uppgjorda specialförslag beräknade att utgöra vid

Karlaplanen:

anläggningskostnad	kronor	1,685,000: —	
driftkostnad	»	600,000: —	2,285,000: —

Friesens park:

anläggningskostnad	»	1,645,500: —	
driftkostnad	»	600,000: —	2,245,500: —

Lejonslätten:

anläggningskostnad	»	2,056,281: —	
driftkostnad	»	600,000: —	2,656,281: —

I fråga om sättet, huru kostnaderna skulle betäckas, hade komite-
rade lemnat följande redogörelse. Af de direkt från utställningen ut-
gående inkomsterna vore inträdesavgifterna den förnämsta posten. Såsom
komiterade redan förut framhållit, skulle en utställning, förlagd till
Lejonslätten, kunna påräkna ett vida större antal besökande än en vid
Karlaplanen eller Friesens park. Ett framläggande af en exakt siffra i
detta fall vore alltid förenadt med vanskligheter, hvadan man endast
på sannolikhetens väg kunde komma till något resultat. Såsom en
ledning härvid finge nämnas, att 1888 års stora utställning i Köpenhamn
haft en inkomst af i rundt tal 1,470,000 kronor af inträdesavgifter. Er-
inrade man sig nu att i Köpenhamn dylika allmänna utställningar sedan
år 1866 hållits två gånger, medan vi här i Stockholm under samma tid
icke haft någon, att således en hel generation vuxit upp i Sverige, som
kunde antagas aldrig hafva sett någon dylik utställning, och vidare att
densamma, att döma af de petitioner, som för Kongl. Maj:t framlagts,
blefve ett företag, kring hvilket hela nationen komme att samlas och hvar-
uti den kände sig intresserad, så syntes det icke innebära någon öfverdrift,
om inkomstsiffran för inträdesavgifter, derest Lejonslätten blefve utställ-

ningsplats, sattes till 1,000,000 kronor. För Karlaplanen och Friesens park hade komiterade ej vågat sätta denna siffra högre än till 700,000 kronor. Vidare skulle platshyrorna enligt en låg beräkningsgrund komma att gifva omkring 250,000 kronor. Härvid hade dock komitén anmält, att det endast varit tvingande ekonomiska skäl, som föranledt komitén att i inkomstberäkningarna intaga denna post, och att komitén ansåge det synnerligen önskvärdt, om densamma antingen kunde helt och hållet eller delvis utgå eller åtminstone undanrödjas för utländska utställare, alldenstund det vore att befara, att många industriidkare, som i alla händelser finge vidkännas dryga omkostnader för sitt deltagande i utställningen, skulle genom dylika afgifters påläggande afhållas derifrån. Öfriga hyror, katalogförsäljning m. m. ansåges komma att gifva 125,000 kronor, försålda byggnader 75,000 kronor, hvarjemte inkomsten af en tombola, i hvilken penningar skulle utlottas till mindre belopp, med skyldighet för den vinnande att använda vinsten på inköp af utställningsföremål, beräknats till 30,000 kronor. Dessa poster skulle dermed gifva tillsammans 1,480,000 kronor. Att på annat sätt anskaffa blefve således 1,176,281 kronor. För Karlaplanen och Friesens park, der inkomsterna för såväl inträdesavgifter som hyror ej kunde sättas så höga, blefve motsvarande siffror vid Karlaplanen 1,118,000 kronor och vid Friesens park 1,090,500 kronor.

Till betäckande af bristen hade komitén tänkt sig dels ett statsanslag af minst 400,000 kronor, dels ock ett anslag af minst 300,000 kronor från Stockholms stad. Aterstoden, beräknad, om Lejonslätten valdes till utställningsplats, till 476,281 kronor, syntes komitén lättast och lämpligast kunna anskaffas genom ett lotteri af beskaffenhet, Kongl. Maj:t kunde finna skäligt fastställa, hvarjemte till företagens ytterligare betryggande borde bildas en garantifond af minst 200,000 kronor, att i sista hand i mån af behof anlitas.

Då komiténs förslag den 20 december 1894 anmäldes, hade — meddelar departementschefen vidare — Kongl. Maj:t anbefalt öfverståhållareembetet att skyndsamt infordra Stockholms stadsfullmäktiges yttrande, huruvida Stockholms stad vore villig att, derest under år 1897 en allmän konst- och industriutställning komme att ega rum i hufvudstaden, till bestridande af kostnaderna för utställningen lemna ett tillskott af minst 300,000 kronor, samt att med berörda yttrande till Kongl. Maj:t inkomma.

Till följd häraf hade öfverståhållareembetet med skrifvelse den 18 nästlidne februari öfverlemnat en till Kongl. Maj:t stäld skrift, deruti stadsfullmäktige, jemlikt deras vid sammanträde den 1 i samma månad fattade beslut, hvilket, enligt hvad öfverståhållareembetet upplyst, icke blifvit öfverklagadt, förklarar, att staden, under förutsättning att en allmän konst-

och industriutställning komme att hållas i Stockholm senast år 1897 samt att statsmedel till belopp af minst 400,000 kronor blefve för ändamålet anslagna, vore villig att till bestridande af de kostnader för denna utställning, hvilka icke kunde täckas med nämnda statsmedel och andra påräknade inkomster, anvisa ett belopp af högst 300,000 kronor, att utgå med 150,000 kronor under året näst före det, då utställningen skulle hållas, och återstoden under utställningsåret, allt under vilkor och förbehåll, att, om någon behållning på företaget skulle uppstå, denna skulle mellan staten och Stockholms stad fördelas i mån af hvarderas lemnade bidrag.

Efter denna redogörelse för hvad i ärendet förekommit har departementschefen för egen del yttrat hufvudsakligen följande:

Betydelsen af industriutställningar i allmänhet och fördelen deraf särskildt för det land, der utställningen hölles, syntes numera vara allmänt erkända. De invändningar, som stundom blifvit framställda angående nyttan af dylika utställningar, motsades på det kraftigaste af erfarenheten och af det förhållande, att nästan alla kulturländer tid efter annan anordnat dylika utställningar i större eller mindre omfattning. Efter Pariserutställningen år 1878 hade Sverige icke officiellt deltagit i någon allmän internationel industriutställning förutom den i Chicago år 1893, om ock på enskildes initiativ och i vissa fall med understöd af statsmedel vår industri varit i tillfälle att vid flera utställningar i utlandet framvisa prof på sin utveckling inom vissa grenar och vunnit berättigadt erkännande; men under denna tid hade storartade verldsutställningar hållits, 1883 i Amsterdam, 1885 i Antwerpen, 1888 i Barcelona, 1889 i Paris och 1894 i Antwerpen, hvarjemte i London nästan årligen anordnats allmänna internationella utställningar. Bland lokala industriutställningar af större omfattning kunde anföras utställningarna i Frankfurt am Main och Stuttgart 1881, i Budapest 1885, i Köpenhamn 1888, i Hamburg 1889 samt i Wien, Bremen och Edinburgh 1890. För närvarande förbereddes storartade utställningar i Berlin och Bryssel 1896, och i Frankrike hade man beslutat att vid en industriel verldsfest år 1900 inbjuda alla länder till täflan.

Deltagandet i utställningar i främmande länder vore dock i allmänhet förenadt med alltför stora uppoffringar för att äfven den mindre industrin, annat än undantagsvis, skulle finna med sin fördel förenligt att der uppträda, och nyttan deraf utom för särskilda näringar kunde icke jämföras med de fördelar, en utställning inom landets egna gränser förde med sig, helst då grannländerna deri toge del.

Enligt hvad inhemtades af de till Kongl. Maj:t af yrkesidkare och andra för den svenska industriens utveckling nitälskande personer vid särskilda tillfällen ingifna framställningar om en allmän industriutställning i

rikets hufvudstad, hade intresset för att en utställning snart måtte derstädes komma till stånd år för år ökats. Då nu mer än ett fjerdedels århundrade förflutit, sedan 1866 års skandinaviska utställning i Stockholm egde rum, måste en ny sådan komma att blifva af särskildt stor betydelse, därför att under sagda tid ej allenast de industrigrenar, som å senaste utställningen varit representerade, i allmänhet högst väsentligt utvecklats, utan äfven helt och hållet nya industrigrenar tillkommit i olika riktningar såväl inom den egentliga fabriksindustriens område som ock inom handtverkeriet och konstslöjden.

Af de uppgifter, departementschefen härefter till statsrådsprotokollet meddelat, till jemförelse af förhållandena åren 1866, 1887 och 1892 i afseende å antalet af fabriker och vid dem anstälde arbetare samt värdet af tillverkningarna, framginge, hvilken omfattande utveckling storindustrien vunnit under tiden från och med år 1866 till och med år 1892. Men huru upplysande och för fosterlandsvännen glädjande dessa statistiska uppgifter än vore, kunde man dock icke deraf göra sig något fullt klart begrepp om industriens nuvarande ståndpunkt i landet, utan måste det för sådant ändamål vara högeligen önskvärdt, att landets egna invånare blefve i tillfälle att taga kännedom om denna storartade utveckling genom att, så att säga, in natura erhålla en, så vidt möjligt, fullständig bild af vår industris nuvarande ställning; och därför borde en allmän utställning i Stockholm, utsträckt äfven till täfling för de närmaste grannländerna, blifva af största betydelse såväl för vår industri som för den stora allmänheten. För våra industriidkare blefve det till stor nytta att vid en utställning inom landet finna samlade de erfarenheter och rön, som inom deras yrken vore gjorda, äfvensom att få sina egna tillverkningar kända i marknaden; för arbetarne måste det jemväl vara lärorikt att få se framstående tillverkningar inom de yrken, i hvilka de vore sysselsatta, och allmänheten, som dervid blefve i tillfälle att erfara industriens utveckling, komme allt mer att inse, att många artiklar, som förut hemtats från utlandet, kunde af lika god beskaffenhet och till lika billigt pris erhållas inom landets egna gränser.

Den af Kongl. Maj:t tillsatta komité för utredning af frågan om de åtgärder, som kunde finnas erforderliga för tillvägabringande af en dylik utställning, hade, på sätt ofvan omförmalts, framlagt tre särskilda förslag till utställningens anordnande, alla dock förutsättande, att utställningen skulle förläggas till hufvudstaden.

Af de utaf komitén uppgjorda beräkningar framginge, att kostnaderna för utställningen enligt det ena eller andra förslaget, utöfver de med utställningen beräknade inkomsterna, skulle uppgå till omkring 1,100,000

kronor. Deraf hade, såsom redan nämnts, Stockholms stad åtagit sig att bidraga med 300,000 kronor, men derutöfver vore af komitén ifrågasatt ett statsanslag af minst 400,000 kronor, äfvensom att återstoden skulle anskaffas genom ett lotteri af det slag, Kongl. Maj:t kunde finna skäligen bestämma.

I sistnämnda hänseende förekomme visserligen, att förordningen den 6 augusti 1881 innehölle förbud mot lotterier i allmänhet; men samma förordning förutsatte dock, att undantag från förbudet finge ega rum, då fråga vore om välgörande ändamål eller understöd och uppmuntran af svenska konstnärer. Derjemte hade Kongl. Maj:t vid flera särskilda tillfällen, på derom gjorda ansökningar, i öfverensstämmelse med Riksdagens i skrifvelse den 2 april 1890 derom gjorda framställning, medgifvit, att, utan hinder af det i nämnda förordning stadgade förbud, konstslöjds- och industrilotterier finge i åtskilliga af rikets städer inrättas. Med afseende å det ändamål, som nu vore i fråga, eller att utöfver de belopp, som kunde af staten och Stockholms stad beviljas, bereda erforderliga medel för åstadkommande af ifrågavarande utställning, hvilken helt visst komme att högst väsentligt tjena till utveckling af den inhemska industrien och konsten, syntes det departementschefen, att det ifrågasatta lotteriet skäligen kunde tillståndas. I fråga om formen för ett dylikt lotteri, ansåg departementschefen emellertid, att, då den vinst, som derigenom skulle uttagas, måste blifva tillgänglig inom en jmförelsevis kort tid, det icke kunde vara lämpligt att för ändamålet utgäfves ett premieobligationslån eller så beskaffadt lotteri, som af teaterbyggnadskonsortiet i hufvudstaden åren 1889 och 1893 inrättats, utan hölle departementschefen före, att det nu tilltänkta lotteriet borde anordnas såsom ett vanligt klasslotteri inom ett begränsadt belopp af en à två millioner kronor samt med vissa under kort tid, ej väsentligt öfverstigande tiden för utställningens fortvaro, bestämda dragningar, i hvilka såväl lotternas antal och pris som vinsternas antal och värde skulle bestämmas enligt därför närmare uppgjord och af Kongl. Maj:t fastställd plan i syfte att, efter afdrag af omkostnaderna för lotteriet, en behållning kunde uppstå af det belopp, som afsetts att genom lotteriet erhållas.

Hvad anginge det af komitén ifrågasatta statsanslaget, ansåge departementschefen, att, då det måste ligga i hela landets intresse att den föreslagna utställningen komme till stånd, framställning borde göras hos Riksdagen om anvisande af åtminstone lika stort belopp, som Stockholms stadsfullmäktige förklarar sig vilja till bestridande af kostnaderna för utställningen tillskjuta, eller 300,000 kronor. Det belopp, som, utöfver hvad Riksdagen kunde finna skäligen bevilja, borde af statsmedel anvisas, kunde, enligt

hvad departementschefen hade sig bekant, bestridas från manufakturförlagslånefonden samt handels- och sjöfartsfonden, utan att andra viktiga ändamål, som med dessa fonder tillgodosåges, derpå skulle blifva lidande. I likhet med komitén ansåge äfven departementschefen, att någon garanti borde söka anskaffas för betäckandet på enskild väg af till äfventyrs uppkommande brist.

Med anledning af Kongl. Maj:ts ofvan omförmälda proposition har uti en inom Andra Kammaren väckt motion (n:o 174) herr *O. M. Höglund* efter en närmare motivering, till hvilken utskottet tillåter sig hänvisa, anför, att motionären gerna såge, om den föreslagna konst- och industriutställningen komme till stånd, och ansåge densamma, rätt ordnad, väl värd de dermed förknippade uppoffringar, men att motionären å andra sidan omöjligen kunde gilla Kongl. Maj:ts förslag om beredande af en del af de erforderliga medlen genom inrättande af ett klasslotteri; hvadan motionären hemställt, att Riksdagen, med afslag å Kongl. Maj:ts nyssberörda hemställan, måtte, såsom bidrag till bestridande af kostnaderna för en allmän konst- och industriutställning i Stockholm år 1897, utom af Kongl. Maj:t på extra stat för år 1896 begärda 300,000 kronor, bevilja 500,000 kronor, eller det belopp, som statsutskottet pröfvade för ändamålet erforderligt, att utgå på extra stat under loppet af ett eller flera derpå följande år.

På grund af hvad till statsrådsprotokollet blifvit anfördt, anser utskottet den ifrågasatta konst- och industriutställningen vara af den betydelse för vårt land, att för dess åstadkommande bidrag af allmänna medel bör af Riksdagen beviljas. Enligt hvad ofvan meddelats, har departementschefen vid ärendets föredragning inför Kongl. Maj:t antyd, att medel till en del af kostnaderna för utställningen skulle kunna beredas genom anställande af ett klasslotteri. Då ett lotteri, särskildt i den form, som nu af departementschefen förordats, torde kunna medföra skadliga verkningar, hyser utskottet, lika med motionären, betänkligheter mot anlitan af denna utväg för åstadkommande af tillgångar till kostnadernas betäckande. Utskottet, som sålunda anser önskvärdt, att anordnandet af ett lotteri för ifrågavarande ändamål måtte, såvidt möjligt, kunna undvikas, kan emellertid icke biträda motionärens förslag, att Riksdagen skulle för utställningen anvisa anslag utöfver det belopp, som af Kongl. Maj:t äskats. Genom det af Kongl. Maj:t begärda anslag och de tillgångar, som i öfrigt

kunna beräknas för utställningen, torde i allt fall dess åstadkommande vara tryggadt. Å ena sidan torde nemligen de med utställningen för- enade kostnader kunna nedbringas genom någon inskränkning i den fram- ställda planen för densamma, och å andra sidan synes med skäl kunna påräknas, att från enskilda personer och affärsföretag, som, derest utställ- ningen kommer till stånd, deraf kunna skörda ekonomisk vinst, bidrag erhållas till större belopp, än som för den nu ifrågasatta garantifonden ställts i utsigt. Under uttalande häraf hemställer utskottet,

att Riksdagen, med bifall till Kongl. Maj:ts fram- ställning och med afslag å herr Höglunds i ämnet väckta motion, må såsom bidrag till bestridande af kostnaderna för en allmän konst- och industriutställning i Stockholm år 1897 på extra stat för år 1896 anvisa ett belopp af 300,000 kronor.

Stockholm den 26 april 1895.

På statsutskottets vägnar:

ANDERS PERSSON.

Reservationer:

af herrar *A. G. L. Billing* och *S. G. von Friesen*, hvilka ansett, att utskottets hemställan och förslag bort hafva följande lydelse:

»Utskottet anser, att, på de i den kongl. propositionen anförda grun- derna, statsbidrag bör beviljas till bestridande af en del utaf kostnaderna för en allmän konst- och industriutställning i Stockholm år 1897. Men då i den kongl. propositionen tillkännagifvits, att en annan del af dessa

kostnader skulle bestridas genom beräknad vinst å ett klasslotteri, så anser sig utskottet böra såsom sin mening uttala, att denna utväg icke torde böra anlitas. Skälen emot att inrätta statslotteri hafva så många gånger framdragits och äfven af Riksdagen godkänts, att de ej lära behöfva här upprepas. Snarare än att slå in på klasslotteriets betänkliga väg anser utskottet, att ett högre statsbidrag än det af Kongl. Maj:t föreslagna bör beviljas för åstadkommande af den tilltänkta utställningen. Då utskottet vidare håller före, att af dem, som hafva ekonomiska fördelar af denna, bör för dess förverkligande kunna påräknas bidrag utöfver den i den kongl. propositionen omtalade garantifonden, och då möjligen äfven kostnaderna för utställningen kunna något nedtvingas samt, i händelse att någon brist ändock skulle uppkomma, något högre bidrag än det i den kongl. propositionen beräknade lär kunna erhållas från manufakturförslagslånefonden samt handels- och sjöfartsfonden, så föreställer sig utskottet att, om med anledning af herr Höglunds motion ett statsanslag af 400,000 kronor beviljas, man bör vara förvissad om att utställningen kan komma till stånd. Lämpligt synes vara, att anslaget fördelas på två år, så att under 1896 utgår den af Kongl. Maj:t äskade summan.

Utskottet hemställer fördenskull,

att Riksdagen, med anledning af Kongl. Maj:ts framställning och herr Höglunds motion, såsom bidrag till bestridande af kostnaderna för en allmän konst- och industriutställning i Stockholm år 1897 beviljar på extra stat ett anslag af 400,000 kronor och deraf för år 1896 anvisar 300,000 kronor; under vilkor:

dels att utställningen kommer till stånd, utan att något så kalladt klasslotteri härför anlitas;

och dels att till företagens betryggande en garantifond bildas till ett belopp af minst 400,000 kronor.»

af herr *H. P. P. Tamm:*

»Under det jag förenar mig i den af herrar Billing och von Friesen i förevarande ärende afgifna reservationen, kan jag icke finna, att de skäl, som talat mot klasslotteriet, gälla mindre mot den ifrågasatta tombolan, hvaraf inkomsten för öfrigt blott beräknats till en så försvinnande del af hela kostnaden som 30,000 kronor. Läger jag härtill den från senaste utställningen i Göteborg hemtade erfarenheten om den då inrättade tombolans störande inflytande, har jag ansett, att utskottet bort hemställa,

att Riksdagen, med anledning af Kongl. Maj:ts framställning och herr Höglunds motion, såsom bidrag till bestridande af kostnaderna för en allmän konst- och industriutställning i Stockholm år 1877 beviljar på extra stat ett anslag af 400,000 kronor och deraf för år 1896 anvisar 300,000 kronor, under vilkor dels att utställningen kommer till stånd, utan att vare sig klasslotteri eller tombola härför anlitas, och dels att till företagets betryggande en garantifond bildas till ett belopp af minst 400,000 kronor».

af herr *I. Wijk*, som ansett, att i utskottets motivering bort uttalas ogillande af inrättande af en tombola i sammanhang med utställningen;

af herr *H. R. Törnebladh*; och

af herr *H. Andersson* mot utskottets motivering.